

Tvätta & Tömma

– en studie av förutsättningarna för nyetablering av båtbottentvättar och mottagningsstationer för toalettavfall från fritidsbåtar i Stockholms län

Innehåll

<i>Syfte</i>	4
<i>Bakgrund</i>	5
<i>Genomförande</i>	7
<i>Resultat</i>	8
<i>Intervjuer</i>	8
<i>Vikten av samarbete</i>	9
<i>Det finska exemplet</i>	11
<i>Slutsatser</i>	12
<i>Vi som gjort detta arbete</i>	13

Syfte

Under hösten 2009 har Stiftelsen Håll Sverige Rent, Naturskyddsföreningen i Stockholms län och Skärgårdsstiftelsen i Stockholms län genomfört en förstudie för att kartlägga möjligheterna att etablera fler båtbotentvättar och mottagningsstationer för latrin från fritidsbåtar i Stockholms län. Samtidigt har vi tittat på vilka typer av samarbeten som kan främja nyetableringar och mellan vilka aktörer. Studien har även omfattat ett studiebesök i Finland för att få en bredare kunskap i hur man kan bygga tillfredställande, användarvänliga och effektiva mottagningsstationer för båttoalettavfall.

Bakgrund

Stockholms skärgård är ett område med intensiv småbåtstrafik. Båtbottenfärger läcker tungmetaller och båtarna befinner sig för det mesta i grunda och skyddade vikar, som också är det man kallar för havets barnkammare. Höga halter av koppar och TBT har upptäckts i sediment från småbåtshamnar, ämnen som har varit förbjudna på ostkusten i flera år.

Östersjön är ett starkt förorenat innanhav. Gifter, t.ex. tungmetaller, ansamlas istället för att spädas ut. Många arter som lever i Östersjön är extra känsliga mot föroreningar och lever under stress eftersom de egentligen är anpassade för salt- eller sötvatten.

För att förhindra påväxt på fritidsbåtars båtbottnar används idag i väldigt stor utsträckning båtbottnfärger som utgör ett hot mot vattenmiljön. Det finns i nuläget inga kända samt av KEMI godkända bottenfärger som man med säkerhet kan säga inte skadar vattenmiljön. Att enbart avstå från att måla är inte ett bra alternativ för miljön eftersom påväxten på skroven då ökar båtarnas bränsleförbrukning.

Alternativen till båtbottnfärger är å ena sidan mekanisk rengöring såsom handtvätt, rengöring med högtryckstvätt samt borsttvätt i vattnet och å andra sidan olika typer av förvaringslösningar såsom landförvaring på trailer, flytande uppläggningsplatser, båtlyftar och membranduk. Den här studien fokuserar på de kommersiella alternativen spolplatta med rening och borsttvätt.

Ett av de största problemen vad gäller alternativ till båtbottnfärger är tillgängligheten för båtägarna. Det fanns under 2009 endast 7 stycken så kallade borsttvättar etablerade i Sverige och ett fåtal spolplattor med rening som erbjuder upptag och tvätt av båtar under säsong.

Toalettavfall ska ses som vilket annat avfall som helst. Precis som vi samlar in tomflaskor, tidningar och hushållssopor ska även toalettavfallet från fritidsbåtar tas om hand. Att tömma latrin rakt ut i havet är fel sak på fel plats. Transportstyrelsen anser att toalettavfall från fritidsbåtar är ett miljöproblem. Lokala utsläpp av toalettavfall i större mängder medför även att det upplevs som otrevligt, hälsovådligt och inte estetiskt tilltalande att vistas i närheten.

Det finns få möjligheter för fritidsbåtar att lämna latrin i land. Endast ett begränsat antal gästhamnar, varv och marinor har mottagningsstation och ofta ligger dessa dåligt till i hamnen, är låsta eller ur funktion. Många fritidsbåtar i Sverige saknar även däckanslutning som möjliggör latrintömning i land. För att minska utsläppen av latrin behövs framförallt fler landtoaletter tillgängliga för båtfolket men även en rejäl utbyggnad av mottagningsstationer. Regeringen aviserade i början av 2009 att ett lagförbud mot tömning av latrin till havs är att vänta. Transportstyrelsen fick i uppdrag av regeringen att utreda var befintliga mottagningsstationer och landtoaletter finns, var behov av nya anläggningar existerar samt vilka tekniska lösningar som är de bästa. Detta uppdrag redovisades 1 december till regeringen. De frågor som utreddes av Transportstyrelsen kommer inte att beröras i denna förstudie utan vår studie fokuserar på att kartlägga det reella intresset för etablering bland aktörer i Stockholms län.

Kort bakgrund om Transportstyrelsens rapport om utsläpp av toalettavfall från fritidsbåt

I rapporten föreslår Transportstyrelsen att det införs ett generellt förbud för fritidsbåtar att släppa ut toalettavfall såväl längs svenska kusten som i insjöar. Samtliga fritidsbåtar som har en fast toalett installerad ska enligt förslaget ha en tank med möjlighet till sugtömning i land. Dessutom föreslås att kravet på fritidsbåthamnarna förtydligas så att samtliga hamnar ska ha mottagningsanordningar

som kan ta emot det toalettavfall som fritidsbåtarna som anlöper hamnen behöver lämna.

Transportstyrelsens förslag på tidplan till när förbudet ska träda ikraft är:

- 2 år efter att regeringen har fattat beslut om förbud; gäller alla insjöar vattendrag, egentliga Östersjön, Öresund, Kattegatt och Skagerack.
- 4 år efter regeringen har fattat beslut om förbud; gäller Bottenhavet och Bottenviken.

Genomförande

Stiftelsen Håll Sverige Rent har varit i kontakt med 31 olika aktörer för att diskutera förutsättningar för nyetablering av båtbottnvättar och mottagningsstationer för latrin i Stockholms län. De som kontaktats är kust- och mälarkommuner, varv, marinor och sjömackar i Stockholms län. I någon kommun kontaktades ett fåtal båtklubbar mot bakgrund av redan existerande samarbeten. Kommunerna representerades av politiker från berörda nämnder, tjänstemän ansvariga för LOVA-medel eller ansvariga på tekniska kontoret. Urvalet gjordes bl.a. för att täcka Stockholms län geografiskt och strategiskt när det gäller båtintensitet i olika områden. Intervjuerna har gjorts över telefon eller genom besök på plats. Av dem som kontaktades ställde alla utom en upp för en djupintervju. Intervjuerna varade mellan 45 minuter och 1 timme.

Håll Sverige Rent har inom ramen för denna studie producerat kartor över befintliga båtbottnvättar och mottagningsstationer för båtlatin i Stockholms län. Kartorna visar framför allt hur många vita fläckar som finns såväl utmed fastlandet som på skärgårdsöarna. Samtliga kartor hittas på www.hsr.se/båtliv

Resultat

Intervjuer

I intervjuerna har vi velat komma åt såväl åsikter och kunskaper som vad man de facto gör idag och planerar att göra i framtiden. Frågeformulären hittar ni på www.hsr.se/båtliv.

Svar om båtvtättar

Med båtvtätt menas hädanefter så kallad borstvtätt eller spolplatta med rening.

Varv, marinor och båtmackar

Bland marinor, varv och båtmackar anser alla utom en att båtbottentvätt är ett bra alternativ till att måla båtbottnen med giftig bottenfärg. Redan idag efterfrågar kunder möjligheten att kunna tvätta båten under säsong. Några få av de intervjuade ansåg att fritidsbåtar borde få ha den giftigare fartygsfärgen. De nya färgerna för Östersjön anser många vara ett arbetsmiljöproblem. När båtarna ska spolas av vid vinterupptaget lossnar färgen och sprids med vind och vatten i närområdet vilket drabbar både personal och utrustning. Flera av varven och marinorna påpekar att användandet av s.k. västkustfärg är utbrett i regionen.

Flera är intresserade av helautomatiska borstvtättar som även kan ta större båtar och segelbåtar. Lönsamhet, tvättens effektivitet och driftkostnader är det man oroar sig mest över och är även det som utgör hindren för etablering. De privata aktörerna skulle gärna se ett samarbete med kommunen för att kunna söka LOVA-medel och på så sätt få till flera borstvtättar och spolplattor med rening.

Kommuner

Kommunerna anser att båtbottentvättar är ett bra alternativ för att minska användandet av giftig båtbottnfärg. De vill se flera tvättar i kommunen men de vill inte äga eller driva några egna båtvtättar. De flesta kommunerna anser att det ligger på båtklubbarna och de privata aktörerna att själva införskaffa borstvtätt eller spolplatta med rening. 5 av 9 kommuner skulle kunna tänka sig att söka

LOVA-medel tillsammans med privata aktörer. 5 av 9 kommuner har också märkt av ett intresse från invånare eller entreprenörer för båtbottentvätt.

Svar om mottagningsstationer för toalettavfall från fritidsbåtar

Varv, marinor och båtmackar.

75 % av varven, marinorna och båtmackarna har märkt av ett ökat intresse för mottagningsstationer. På senare år har också antalet utländska turister som är i behov av mottagningsstationer ökat. Några

varv och marinor har fått förfrågan från kunder som velat bygga om sin båt så att de kan tömma sitt toalettavfall genom däckanslutning.

På frågan hur man ser på tömning av latrin till havs gav 75 % svar i linje med att det var äckligt, osmakligt, ohygieniskt, gammaldags, helt fel och att det inte känns ok, det ska tas om hand. 25 % ansåg att tömning till havs inte är något stort problem. 75 % anser att det är bra med en lag mot tömning av latrin rakt ut i vattnet. Enligt dem är en lag det enda sättet att få till stånd en attitydförändring bland fritidsbåtägarna.

Symbol för sugtömningsstation

Enligt sjöfartsverkets författningssamling (SJÖFS 2001:13) får man inte ta betalt för att ta emot toalettavfall från fritidsbåtar. Detta gör att det inte finns något incitament för de privata aktörerna att skaffa mottagningsstationer, det betraktas bara som en kostnad trots att 75 % av varv, marinor och båtmackar anser att det är bra med en lag mot tömning i vattnet. Många lägger ansvaret för utbyggnaden av antalet mottagningsstationer på kommunerna och menar att kommunen får stå för inköpet så kan de själva stå för driftskostnader.

Kommuner

Hälften av kommunerna välkomnar en ny lag men samtidigt anser de att de måste få hjälp ekonomiskt för att kunna bygga upp ett fungerande nätverk av mottagningsstationer.

7 av 9 kommuner tänker söka LOVA-medel till mottagningsstationer 2009. 6 av 9 kommuner har blivit kontaktade av invånare eller privata aktörer i kommunen som varit intresserade av att använda eller investera i en mottagningsstation.

Vikten av samarbete

Naturskyddsföreningen i Stockholms län har inom ramen av denna förstudie genomfört en kartläggning kring vilka samarbeten som behövs för en framgångsrik etablering av båttvätt samt mottagningsstation samt hur dessa samarbeten kan upprättas. Man valde att titta närmare på fyra etablerade samarbeten, tre som innefattar existerande anläggningar och ett som syftar till att söka LOVA-medel för etablering av båtbottentvätt. Två av dessa samarbeten presenteras nedan.

Skärgårdsstiftelsen och Haninge kommun

Skärgårdsstiftelsen och Haninge kommun har under 2009 samarbetat kring att placera en flytande mottagningsstation för latrin från fritidsbåtar utanför Huvudskär. Kring Huvudskär äger Skärgårdsstiftelsen vattnet, men inte marken. Här blev samarbetet mellan Haninge kommun och stiftelsen nyckeln till en mobil lösning.

Sedan gammalt är avtalet med Haninge kommun att stiftelsen bygger sop- och toalettbodarna medan kommunen är ansvariga för tömning av latrin och sopor. Kommunen kontaktade Skärgårdsstiftelsen med en intresseförfrågan av att ha en flytande mottagningsstation utanför Kronbryggan på Ålandsskär. Skärgårdsstiftelsen tyckte att det var en bra ide och ansökte om strandskyddsdispens hos Länsstyrelsen i Stockholm, vilket man fick. Sedan slutet av juni har mottagningsstationen legat på Huvudskär och töms med hjälp av en pråm med sugbil ovanpå. Skärgårdsstiftelsens mål är att undvika onödiga transporter av latrinavfall och de funderar på att anlägga en biogasanläggning på någon av de stora öarna där de har reningsverk.

Stiftelsen Håll Sverige Rent och Lidingö stad

Stiftelsen Håll Sverige Rent och Lidingö stad har under 2008 och 2009 drivit en borsttvätt tillsammans i Käppalahamnen på Lidingö. Håll Sverige Rent äger tvätten och Lidingö stad har ansvarat för driften. För Håll Sverige Rent har båtlivsfrågorna länge varit en viktig fråga.

Med hjälp av Naturskyddsföreningen i Stockholms läns nätverk av kommuner och genom Svenska Båtunionen hade Håll Sverige Rent under början av 2008 kännedom om vilka kommuner som var aktuella för samarbete. På Lidingö fanns en lämplig plats och, inte minst viktigt, driftiga människor med mandat och engagemang som kunde genomföra ett projekt av den här typen. Tvätten har marknadsförts till samtliga klubbar på Lidingö. Medlemmar i Käppala Båtsällskap fick under 2008 tvätta till rabatterat pris inför upptag. Under 2009 har samtliga medlemmar i Lidingö Båtförbund fått tvätta till rabatterat pris. Kommunen har sedan tidigare goda kontakter med Lidingö Båtförbund. Till 2010 kommer Lidingö Båtförbund med hjälp av LOVA-medel att köpa båttvätten från Håll Sverige Rent. ”Det är fantastiskt för båtlivet att kunna tvätta båten så smidigt som man kan med borsttvätten”, säger Bengt Gärde, ordförande i Lidingö Båtförbund och fortsätter ”Vi vill hemskt gärna att den ska få bli kvar. Men vi behöver hjälp från kommunen med driften, eftersom de har kompetens och resurser för administration och skötsel som vi saknar.”

Det finska exemplet

Sedan början av 2000 talet har Finland haft ett totalförbud för att släppa ut toalettavfall från fritidsbåtar i havet. Idag finns över 300 mottagningsstationer i Finland. En samarbetsgrupp bestående av finska miljöministeriet, båtorganisationer och miljöorganisationer har koordinerat olika stöd, kartlagt behovet av mottagningsstationer och var dessa skall finnas. Man har även haft kontakt med kommuner och länsstyrelser samt bedrivit informationskampanjer.

Inom ramen av den här förstudien genomförde Skärgårdsstiftelsen en studieresa till Åbo, med på resan var kommunrepresentanter, privata aktörer och miljöorganisationer. På plats i Finland fick de träffa olika leverantörer av mottagningsstationer samt träffa organisationen Håll Skärgården Ren som varit en av de drivande finska aktörerna i genomförandet av anpassningen till att lämna toalettavfallet till en mottagningsstation.

Håll Skärgården Ren är en nationell miljöorganisation i Finland vars verksamhet innefattar båtfolkets avfallshantering, informationskampanjer och båtmiljöfrågor. Håll Skärgården Ren är ansvariga för 330 sopstationer, 225 torrtoaletter och 30 mottagningsstationer för toalettavfall i skärgården. De har drivit flera intensiva kampanjer om hur man bygger om befintliga tankar ombord på båten till det nya systemet. De har också tagit fram en lista över alla mottagningsstationer i Finland och förknippas starkt med hela sugtömningsfrågan.

Mottagningsstationerna sköter de genom egna servicebåtar som hämtar avfall längs hela kusten. Verksamheten finansieras genom 1/3 statligt stöd, 1/3 från medlemmar och 1/3 från företagssponsorer.

De problem man stött på i Finland under uppbyggnaden av mottagningsstationerna är de höga kostnaderna att köpa in och driva anläggningarna, placeringen av stationerna så att de blir lättillgängliga och ansvarsfrågan som har varit svår att lösa i vissa hamnar.

Slutsatser

För att få upp intresset och användandet av båtbottenvättar och mottagningsstationer behövs ett samarbete mellan kommun, båtklubb och eventuellt privata aktörer. Utan ett aktivt samarbete kan inte båtägarna nås med rätt information eller motiveras till att ändra ett sedan länge etablerat beteende. Delvis på grund av avsaknaden av mekaniska alternativ till färg samt mottagningsstationer för latrin så har inga tillgängliga alternativ funnits till färger och utsläpp i vattnet. Attityder och beteenden måste nu ändras och detta kräver gemensamma insatser från samtliga inblandade. Genom samarbeten som involverar det lokala och regionala båtlivet, kommunens representanter och privata aktörer kan informationen spridas genom ”ambassadörer” och få en större legitimitet.

Vi ser att flera kommuner har påbörjat ett arbete i rätt riktning. Några kommuner satsar på att genomföra inventeringar av båtlivet i kommunen och hur miljöarbetet där sköts. Det utarbetas även för närvarande nya kustplaner hos några kommuner. Men kommunerna i Stockholms län har generellt dålig kontroll på antalet båtklubbar i kommunen och om existerande klubbar, varv, marinor och båtmackar har t.ex. spolplatta eller mottagningsstation för toalettavfall. De har också dålig koll på båtlivets miljöpåverkan och vilka lösningar och alternativ som finns till detta. De flesta kommunerna anser att det ligger på båtklubbarna och de privata aktörerna att själva införskaffa borsttvätt, spolplatta med rening eller mottagningsstation. Kommunerna arbetar inte aktivt för att informera invånarna och båtklubbarna om möjligheten att tvätta båtbotten eller vart eventuella tvättarna och mottagningsstationer för toalettavfall finns i kommunen.

Oavsett vem som etablerar och driver en anläggning så bör kommunen ta ett ansvar för att det lokala båtlivet ska få upp ögonen för möjligheten att minska sin miljöbelastning. Vi efterlyser en större insikt hos kommunernas politiker och tjänstemän om att båtlivet har en miljöpåverkan i kommunens närområde. Att ignorera detta har en direkt negativ inverkan på den lokala miljön.

Det är även viktigt att intresset för dessa frågor ökar hos de privata aktörerna på varv, marinor och båtmackar. Att kunna erbjuda miljöanpassade alternativ till båtägarna bör ses som en konkurrensfördel. Det är svårt att tro att båtlivet ska kunna ducka för ansvaret att bidra till en hållbar utveckling.

Det vi ser som ett stort hinder för både kommuner och privata aktörer att investera i flera mottagningsstationer är avsaknaden av kommunalt vatten och avlopp längs kusten där många hamnar och andra serviceställen för fritidsbåtar ligger. Kostnaden blir i många fall dubbelt så stor om man också först måste ansluta sig till det kommunala avloppsnätet eller, om den möjligheten inte finns, anlägga ett minireningsverk. Om man istället investerar i en flytande mottagningsstation eller gräver ner en tank i marken blir kostnaden inte lika hög initialt men känns varje gång den måste tömmas och transporterna bidrar även till ökade koldioxidutsläpp. Kommunerna borde åtminstone på längre sikt kunna betrakta latrin som en resurs istället för ett avfall och utnyttja möjligheten att använda denna resurs till lokal biogas. Kommersiella båtlivsaktörer måste få stöd från kommunerna för att veta hur de bäst ska investera. Om t.ex. kommunerna inte planerar att bygga VA nätet till ett visst område inom överskådlig framtid hur ska man då lösa problemet med mottagningsstationer för latrin?

Havet är ett tydligt exempel på allmänningens tragedi. Havet är både allas och ingens – vi har alla rätt till det, vi använder det, men det är inte ”vårt”. Vi som bor vid och nyttjar, regerar och bedriver verksamhet vid Östersjön måste acceptera att ansvaret är delat och allas.

Vi som gjort detta arbete

Denna förstudie är gjord i samarbete mellan nedanstående organisationer. Rapporten är sammanställd av Håll Sverige Rent.

Stiftelsen Håll Sverige Rent

Stiftelsen Håll Sverige Rent arbetar för att motverka nedskräpning, främja återvinning och stärka människors miljömedvetenhet.

I bred samverkan med omvärlden påverkar vi den enskilda individens attityder och värderingar kring miljö och hållbar utveckling. Arbetet bedrivs genom kampanjer, projekt, utbildningsinsatser och utdelandet av miljöutmärkelser.

Naturskyddsföreningen i Stockholms län

Naturskyddsföreningen är en ideell miljöorganisation med kraft att förändra. Vi sprider kunskap, kartlägger miljöhot, skapar lösningar samt påverkar politiker och myndigheter såväl nationellt som internationellt. Dessutom står vi bakom världens tuffaste miljömärkning Bra Miljöval. Klimat, hav, skog, miljögifter och jordbruk är våra viktigaste arbetsområden.

Skärgårdsstiftelsen

Skärgårdsstiftelsens huvuduppdrag är att öppna möjligheterna för alla människor att få uppleva och njuta av Stockholms skärgård.

Vi bevarar odlingslandskapet genom betesdrift och åkerbruk. Vi utvecklar näring inom turism och friluftsliv. Vi skapar jobb i skärgården samtidigt som besökarna erbjuds god service. Vi värnar om miljön genom skärgårdsmajor, kompostering och kretslopp.

